

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

prosinec 2007 / ročník 8

Milí čtenáři,

jako každý rok v prosincovém čísle stojíme i nyní před otázkou, co bychom vám mohli u této příležitosti popřát a nadělit, a to pokud možno tak, abychom se neopakovali. A přestože jsou věci, které vám přejeme prakticky permanentně (a tudíž i letos) - jako například menší daně či více svobody ve vašem rozhodování, soustředíme se letos na něco opravdu - ale opravdu! - jiného a *nového*.

Ano, důraz na *novost* není žádným omylem. Po téměř osmi letech existence časopisu přicházíme s novou tváří TERRA LIBERA. Změny, které od tohoto či příštího čísla zaznamenáte, se týkají jak obsahu a vzhledu, tak i způsobu, jakým se k časopisu budete moci pravidelně dostávat.

Do budoucna se budete na stránkách našeho časopisu setkávat s příspěvky, jejichž množství bude větší a délka kratší. Omezíme množství článků, jejichž míra odbornosti by stála v cestě tohoto časopisu k širším kruhům vzdělaných jednotlivců. Více než dosud se také budeme věnovat aktuálnímu dění a jeho komentování a přibude i množství pravidelných rubrik. A konečně, naším záměrem je pro vás zvýšit množství původních článků na úkor textů převzatých a přeložených.

Od nového roku se mění ale i způsob, jakým si lze cestu k TERRA LIBERA pravidelně každý měsíc zajistit. Naši věrní předplatitelé si již vlastně zvykli na to, že předplatné časopisu je spíše symbolickým aktem podpory naší činnosti a činnosti Liberálního institutu nežli bezpodmínečně nutnou podmínkou k tomu, aby si člověk mohl texty v daném čísle přečíst. Časopis byl totiž na vybraných místech dostupný zdarma a v elektronické verzi s jistým zpožděním je vždy k dispozici ke stažení v archivu TL na stránkách Liberálního institutu (www.libinst.cz). Tuto situaci nyní formálně potvrdíme tím, že dochází ke zrušení samostatného předplatného a měsíční zaslání časopisu se stane jen jedním z privilegií pro členy nově vzniklého **Klubu přátel liberálních myšlenek**. Podrobnosti naleznete na poslední straně tohoto čísla.

Milí přátelé a čtenáři, děkujeme vám za vaši přízeň, kterou nám prokazujete zájmem o myšlenky uveřejňované na těchto stránkách, a pevně doufáme, že změny, k nimž se chystáme, vaše řady rozšíří.

Přejeme vám všem pokojné prožití svátků a těšíme se nashledanou v roce 2008.

Za TERRA LIBERA Dan Šťastný

Holé lebky v Praze: Pravicový socialismus

Ladislav Tajovský

Svérazně pojaté oslavy tzv. křišťálové noci v centru Prahy vyvolávaly dávno před ohlášeným datem konání bouře snad ve všech oblastech českého společenského, politického a mediálního života a ve finále znamenaly u nás málo vídané nasazení bezpečnostních složek. Spolu s tím však znamenaly také impuls k zamyšlení se nad mnohými otázkami, která bývají povětšinou hluboko zasuty pod nánosem mediálního balastu a populárních klíšé, jimiž jsme zvyklí dovádění názorových extremistů všeho druhu odsouvat mimo sféru témat, o nichž je ve slušné společnosti vhodné vůbec hovořit. Zkusme si na tomto místě jednu z těchto otázek položit a podívat se na ni trochu jiným pohledem.

Ve vztahu k mašujícími radikálům je totiž zajímavé sledovat už jen to, jakou terminologií novináři, politici i nejrůznější „osobnosti“ všeho druhu při striktním odsuzování *plánovaných* akcí extremistů používají. Termín „neonacisté“ je zřejmě na místě, obzvláště, když se k němu účastníci samotní ve velké míře - přímo či nepřímo - hlásí. Mnohem složitější je to s označením „pravicový extremisté“, které zaznívá v našem veřejném prostoru minimálně stejně často bez viditelných pochyb o jeho adekvátnosti. A mlčí i dokonce jindy tak názorově mediálně sdílní politologové a odborníci na politický extremismus.

Přítom již při letmém pokusu vybědnout z bažiny neustále omílaných frází není lehké se zbavit základní pochybnosti, zda vůbec můžeme při nároku na elementární názorovou konsistenci označit za „pravičáka“ někoho, kdo se hlásí k ideologii *národního* či *nacionálního socialismu* se vším, co tento termín z historického

(pokračování na straně 2)

Kam kráčí Francie? Jak se žije v přeregulované zemi

Pavel Ryska

Píši tento text v momentě, kdy se CNN již dobrou čtvrt hodinu v kuse zabývá dalším kolem masivních francouzských stávek. Je to jedna z francouzských charakteristik, na které jsme docela zvyklí. Pokud však člověk v tomto prostředí přímo nežije, asi je nepochopí. Měl jsem možnost ve Francii devět měsíců studovat a rád bych se se čtenáři TERRA LIBERA podělil o to, jaký je v této zemi pro cizince-ekonomu každodenní život a kam tato země směřuje. Aniž bych to totiž očekával, přivezl jsem si z Francie lepší pochopení toho, jak funguje

(pokračování na straně 2)

Boj proti globálnímu oteplování: Lekce z poslanecké ekonomie

Martin Froněk

Skupina poslanců Parlamentu ČR v čele s Lubomírem Zaorálkem a Liborem Ambrozkem se rozhodla převzít praporek bojovníků proti globálnímu oteplování a v říjnu tohoto roku navrhla přijmout novelu zákona o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. Poslanci, inspirováni obdobným návrhem z Velké Británie, navrhli mimo jiné nový paragraf, jehož ustanovení zní:

„Česká republika sníží do roku 2050 svoji produkci emisí skleníkových plynů o 50 % proti stavu roku 2000.“

(pokračování na straně 5)

a ekonomického pohledu znamenal. Ne vždy totiž zaznívá, že v případě nacistů (stejně jako fašistů, zůstaneme-li na půdě Evropy) šlo vždy primárně o jistou podobu socialismu s jeho základním ideologickým vymezením, ať už se zaměříme na principy fungování ekonomiky a aplikovanou hospodářskou politiku či na charakter politického či obecně společenského uspořádání. Z tohoto pohledu se státní útvary, k nimž se naši dnešní neonacisté hlásí, dají bez signifikantních výjimek označit za víceméně centrálně řízené ekonomiky s totalitním či minimálně totalitárním politickým uspořádáním, které nepokryté zdůrazňovaly přirozenou a logickou nadřazenost *kolektivní* entity (a není důležité, jak byla definována či vymezena) nad *jednotlivcem*.

Není samozřejmě sporu o tom, že mnozí významní politologové vidí mezi jednotlivými podobami totalitarismu a socialismu důležité rozpor, ale ty se ve velké většině týkají spíše odlišností vycházejících z historického vývoje dané země či regionu než z principiálních, ideologických rozdílů. Navíc se mnohé starší a ve své době brilantní analýzy totalitárních režimů akcentující ideologickou odlišnost jednotlivých socialistických modelů chvějí v základech při pohledu na události následující po konci studené války, které mnohé z těchto teoretických konceptů usvědčily přinejmenším z nepřesnosti.

Jestliže se bez větších problémů shodneme na vymezení termínů „pravcový“ (na základní rovině a při značném zjednodušení jde o směr kladoucí důraz na osobní svobodu a zodpovědnost, omezenou roli státu, respekt k vlastnickým právům, trh jako instituci rozhodující o alokaci zdrojů atd.) a „socialistický“ (v nemalé míře pravý opak), pak bychom si stejně tak měli uvědomit, že ztotožňováním termínů „pravcový extremist“ a „nacista“ (protože v tomto případě jde o zkrácený výraz pro „nacionálního socialistu“) se dopouštíme poměrně závažného zmatení pojmů. Mnohé z tohoto pojmového chaosu samozřejmě vychází z cíleného utajování pravé podstaty těchto slov, v němž představitelé totalitních režimů dvacátého století hledali jakýsi kennanovský „fíkový list“, který měl zakrýt skutečnou podobu jejich vlastního totalitarismu. Tím, že se domácí model vlády negativně vymezí vůči totalitarismu jinému, nepřátelskému, z definice špatnému, poměrně obratně – nepřímo, ale jednoznačně – posvětil totalitarismus vlastní, aniž by musel přiznat jeho pravou podstatu. Pokračování v tomto schizmatu i dnes však ve svých důsledcích může být

dlouhodobě nebezpečné, protože umožní podobně utajování standardním politickým stranám, které se mohou snadno schovávat za nesrozumitelné a na rovině praktických hospodářských opatření prakticky nevymezené pojmy.

Není ani nutné být posedlý spikleneckým viděním světa kolem, aby jeden dospěl k názoru, že takové onálepkování a apriorní zpochybnění čehokoliv *pravcového* ulehčuje život těm politickým silám, které se hlásí (nebo nehlásí, ale patří tam) k pomyslnému politickému středu a levici. Otevírá se jim zde dostatečný prostor k negativnímu sebevymezení a označení sebe sama za garanta stability, záruku „zlaté střední cesty“, za sílu, která nedopustí návrat toho, co si nikdo z nás nepřeje. Jednoduchou logickou přesmyčkou tak „státotvorné“ politické strany předem kolikují obrysy názorového prostředí, které je zdravé a slučitelné s demokratickou společností. S vaničkou údajného pravcového extremismu tak vylévají i cokoliv skutečně pravcového. Protože kdo by si přál další koncentrační tábory, další křišťálové noci, další holocaust a jiné symboly *pravcovosti*...?

Na *národním* či *nacionálním socialismu* (tedy zkráceně *nacismu*) – stejně jako na jakémkoliv jiném socialismu – nebylo podle běžně přijímané definice pravcového zholanic. Jednalo se o centrálně řízenou ekonomiku s drobnými a veskrze formálními odlišnostmi od její bolševické podoby. Proponenti NSDAP (mimo jiné i v samotném názvu tehdejší německé státostrany se přímo vyskytují termíny „socialistická“, „dělnická“ resp. „strana práce“) byli kovanými, přesvědčenými socialisty (někteří dokonce původně komunisty) a naprosto se tím netajili, právě naopak. Dobře známá jsou slova samotného Adolfa Hitlera, který v době příprav útoku na Sovětský svaz plamenně vyhlášoval, že Němci „naučí bolševiky, jak vypadá pravý socialismus“ (skvělé důkazy přináší nedávno v češtině vydaný Hitlerův životopis z pera Iana Kershawa).

Stěžejními charakteristikami nacistického hospodářsko-politického modelu byly centrálně stanovované plány (čtyřletky) s důrazem na propojení politického a vojenského vedení (ministrem pro plánování a současně i šéfem Luftwafe byl H. Göring). Hlavním cílem prvního čtyřletého plánu bylo „dát lidem práci“, neboť to byl hlavní požadavek milionů nezaměstnaných – voličů NSDAP. Jako důsledek hypertrofie státního přerozdělování zaměřeného na dramatickou expanzi těžkého průmyslu (Stalin Hitlera

svou industrializací předešel jen o pár let) musel být během několika málo let zaveden přidělový, lístkový systém – soukromá spotřeba se tak stala zbytkovou veličinou, zcela nepodstatnou při „makropohledu“ z úřadoven státních představitelů a jejich světodějných záměrů. Stát tak byl schopen na úkor spotřebního průmyslu vrhnout obrovské prostředky do projektů veřejných prací a posléze do budování armády (mj. přesně totéž známe z Československa první pětiletky – a tehdejší režim za „extrémně pravcový“ běžně označuje málokdo).

Krátce poté, co se nacisté chopili moci, byly zrušeny svobodné odbory a nahradila je zglajchšaltovaná „Fronta práce“ (*Die Deutsche Arbeitsfront*, DAF); její protektorátní dvojče – včetně organizační struktury – převzali koncem války komunisté a přejmenovali je na dobře známé Revoluční odborové hnutí (ROH). Nacistický režim také centrálně rozhodoval o cenách, které byly od roku 1936 zafixovány, a fakticky se tak „podařilo“ zakázat inflaci. Okamžitě se zde vytvořil černý trh, jehož přesnou kopii co do příčin i následků byl náš reál-socialistický „podpultový prodej“. Nacionálně-socialistický stát centrálně přiděloval devizové prostředky a plně ovládal zahraniční obchod.

Jediným systémovým rozdílem tak mezi nám známým socialismem a tím nacionálním byl fakt, že němečtí nacisté nikdy v mírové době nepřistoupili k formálnímu zestátnění. Přestože to mnozí navrhovali (např. J. Goebbels), Hitler pragmaticky usoudil, že by to bylo zcela zbytečné – ve světle výše uvedeného bylo jakékoliv soukromé vlastnictví papírovou hříčkou v rukou všemocného socialistického státu.

Ve výčtu nikoliv náhodných podobností italského, německého, sovětského, československého atd. socialismu bychom mohli pokračovat hodně dlouho – dostali bychom se však mnohem dále, než je nutné pro pochopení jednoduchého faktu, že označovat „neonacistické radikály“ termínem „extrémní pravice“ nemá jakékoliv opodstatnění. Nakonec i samotná křišťálová noc ve verzi roku 1938 byla sama o sobě totalitním posláním práva na ochranu života a soukromého vlastnictví židovských obchodníků, jehož garantem měl být právě nacistický stát. Samozřejmě nebyl, protože to byl právě on, kdo dal k pošlapání základních atributů svobodné společnosti impuls. Nikoliv poprvé a nikoliv naposledy. ■

Ladislav Tajovský je historikem a přednáší na VŠE v Praze (hyvrys@post.cz)

Kam kráčí Francie? Jak se žije v přeregulované zemi

(pokračování ze strany 1)

mechanismus přeměny určitých idejí v hmatatelný stav společnosti. Tato zkušenost je pro mne cenná v tom, že mi umožnila pocítit to, před čím varuje teorie, na vlastní kůži.

Regulace, které znemožňují normální život

Když se mne někdo ptá, na co z Francie nikdy nezapomenu, mám tendenci říkat to

dobré. A je toho obrovská spousta. Ale bohužel nemožu opominout některé skutečnosti, které člověku nesmírně brání v běžném životě. Předně, v neděli a o svátcích si

ve většině obchodů neseženete nic k jídlu a k pití. (Přesněji, neseženete vůbec nic, ale potraviny člověka asi trápí nejvíc.) Stát totiž „chrání zaměstnance“, aby nebyli vystaveni nedůstojné nedělní práci. Regulace platí pro obchody od určité velikosti, do které spadají i malé supermarkety. (Malé obchody určitých specifik otevřeny být mohou.) Jaký je pak život v praxi? Máte tři možnosti. Za prvé, být v neděli o hladu. Za druhé, nakoupit si včas dopředu. Jelikož takto uvažuje každý, neexistuje obchod, ve kterém byste v sobotu odpoledne a večer nenarazili na nesnesitelnou frontu. Nezbuďte než ji vystát. Člověk jako já, pocházející z východní Evropy a narozený za totality a její plánované ekonomiky, má v takové chvíli nehezke asociace. Stojíte už dvacet minut ve frontě a říkáte si: „Jako tehdy, nedostatková ekonomika.“ A o nedostatku se skutečně jedná: ne v sortimentu, ale v čase, kdy smíte vstupovat na trh. Konečně třetí možností je vyhledat malý obchod, který je i v neděli státem „tolerován“. Kromě omezeného sortimentu se ale musíte smířit i s nedělní přírůzkou. To, co byste jindy koupili za obvyklou cenu, v neděli pořídíte nutně draž. Důvod? Stát svojí regulací v neděli eliminuje většinu konkurence, a nutně tak na trhu vzniká cosi jako částečný monopol. Majitelé malých obchodů vědí, že do supermarketu jít nemůžete. A tak přirozeně shledávají, že optimálním rozhodnutím bude vyšší cena. Je příznačné, že stát, který na jedné straně tak vehementně pronásleduje nejrůznější cenové dohody a znaky „nedokonalé“ konkurence, je tímto sám vytváří. O tom však není korektní mluvit. Majitelé malých obchodů mohou být rádi, že vůbec smějí v neděli prodávat.

Zapnete si rádio a zjistíte zvláštní věc: v některých částech dne se hraje jen francouzské písničky, v jiných pak téměř jenom ty americké a anglické. Čím to je? Preferencemi posluchačů? Jeden Francouz mi odpovídá: „To je spíš tím, že rádia musejí dodržovat kvóty na podíl domácí tvorby. Stát totiž nařizuje, že 40 % odvysílané hudby musí být ve francouzštině. A tak si tuto povinnost odbudou v těch částech dne, kdy je poslouchá málo lidí. A např. večer, kdy je ve velkém poslouchají mladí, si pak mohou dovolit pouštět jednu americkou písničku za druhou.“ A opět – člověk, který ví o tom, jak vypadala totalitní realita, se ptá: a kdy se stát zmocní rádií úplně? A jistě za tím bude opět nějaké vznešené heslo. Tak jako chráníme pracující v neděli, můžeme „podporovat domácí umění“ nebo „vést národ ke kvalitnímu poslechu“.

Koupili jste si někdy Redbull? Ve Francii se vám to nepodaří. Jedna státní agentura, starající se o „zdraví lidu“, jeho prodej zakázala. (Pro zájemce: úřad se jmenuje DGCCRF, což je zkratka názvu „Generální ředitelství konkurence, spotřeby a odstraňování podvodů“.) Vzhledem k tomu, že nápoje podobné Redbullu toleruje, je evidentní, že jej nezakázala proto, že by jí tolik leželo na srd-

ci zdraví obyvatel, ale proto, že si to vymohl mocný lobbing konkurentů Redbullu. Fanoušci těchto nápojů to prý řeší tak, že si buď koupí konkurenční výrobek (což je přesně to, co lobbisté chtěli), anebo si Redbullu dovezou např. z Belgie tolik, aby jim zase nějaký ten měsíc vydržel. (Domovní prohlídky kvůli zakázanému nápoji se totiž zatím neprovádějí.) Tato regulace je mezi Francouzi dost známá a dost vysmívaná. Ale úřad nechce zrušením zákazu zesměšnit sám sebe, a tak už roky tvrdošjně opakuje, že jeho vědecké poznatky stále prokazují škodlivost Redbullu, a proto jej do obchodů v zájmu lidu nemůže vpustit. Jiné, mnohem „škodlivější“ nápoje a potraviny mu nějak nevadí.

Etatismus, bludný kruh stagnace a pomýlené ideje

Zmínil jsem čistě pro ilustraci tři odlišné typy regulací, které člověka pobývajícího ve Francii buď zasáhnou přímo, anebo se o nich brzy dozví od místních. Bylo by možné v nekonečném výčtu pokračovat dál, avšak není to nutné. Krátce lze situaci popsat jako pocit naprostého sevření. Zákazy, příkazy a státní dohledy jsou ve Francii všude a musím konstatovat, že je člověk cítí mnohem více než v České republice. Rozdíl zde je, a mám-li obě země porovnat, pak mohu prohlásit, že v České republice se obecně dýchá volněji. Takový vývoj asi v předvečer 17. listopadu 1989 předvídal málokdo. Nejde jen o to, co už skutečně zregulováno je, ale snad ještě více o to, jakým tónem se diskutuje v médiích. Vše, co se svobodně hýbe, je podezřelé, a pokud to ještě není pod státním dohledem, je potřeba na to minimálně vymyslet několik formulářů. Máte-li někdy pocit, že přesně takto se myslí u nás, pak vězte, že ve Francii rádože ještě více.

Čím dál více jsem si kladl otázku, jakou dynamiku celý tento systém má. Hýbe se nějakým výrazným směrem? Není to alespoň s trochou štěstí tak, že Francouzi měli vždy tuto míru socialismu a že jí nechtějí mít ani více, ani méně? Zdá se, že nikoli. Systém v pohybu je, a to rozhodně ne směrem k větší svobodě jednotlivce. Podle mého názoru za tím stojí dva fenomény, které by se mohly zdát vzájemně protichůdné, ale ve skutečnosti se podporují.

Prvním je nesporná inklinace k etatismu. Francouzský etatismus byl vždy pojem sám o sobě, a nezní proto nijak překvapivě. Co je však podstatné, je fakt, že tento etatismus je pevně propojen s národní a osobní identitou: stát jsme my, a kdybychom jej odbourali, popřeli bychom sami sebe. Francouzi se neustále nechávají fascinovat tím, co jejich vláda dokáže. Je to součást osobní pýchy a hodnoty. Kolik vládní projekty stojí a jak moc devastují ekonomiku, to jako by neviděli. Co vidí rádi, to je když Jacques Chirac přestřihává pásku u obrovského nového mostu, který je podle řady parametrů „nej“ v Evropě či na světě. Anebo když prezident Chirac představuje

nové obří letadlo státem subvencovaného Airbusu, které je opět největší na světě. (To Boeing neumí, zase jsme vyhráli.) Jindy zase Chirac pje slávu dotovanému rychlovlaku TGV, který tak dobře dělá Francii jméno a je přece tak rychlý. Anebo když Fran_ois Mitterand nechá na prezidentský pokyn postavit nový obrovský pařížský oblouk, který sice k ničemu není, ale je přece opět ze všech pařížských oblouků největší a nikde jinde nic podobného nemají. Účel se ale vždycky najde, a tak se prohlásilo, že Velký oblouk je „monumentem humanity a lidských práv“ a následně se z většiny zaplnil státními úředníky. I pařížské metro je svojí hustotou tak velkorysé (a tak nákladné), že to jinde nemají. A francouzský veřejný park také bez problému rozlišíte od cizího – je prostě dokonalý za každého ročního období. Náklady jsou úměrně vysoké, ale co musí být, to musí být. A tato pýcha se neomezuje jen na fyzicky hmatatelné „výdobytky“. Intelektuálové a vůbec celá veřejnost se dovedou nesmírně pyšnit tím, že Francie má na rozdíl od jiných zemí ve své ústavě „droit au logement“, tedy „právo na bydlení“. Tedy nikoli právo svobody, ale právo nárokovací, nezadatelné právo na hmotné bohatství, které má společnost nějakým způsobem každému poskytnout. Od roku 2005 se francouzská ústava pyšní také neuvěřitelně ambiciózní Environmentální chartou, zakládající bezprecedentní chápání přírody coby de facto samostatné žijící bytosti, které se nikdo nesmí ani dotknout a o kterou se musejí všichni od narození kolektivně starat.

Všechno jsou to jenom symboly, ale symboly odhalující špičku ledovce. Stát ve Francii není jenom šikovný způsob dobývání renty a bezedný zdroj dotací jako všude ve světě. Je navíc i předmětem nefalšované, upřímné pýchy, že dokáže vytvořit či nařídí cokoli, co si lidská fantazie dokáže vysnit. Stejně tak stát zosobňuje lásku k megalomanií veřejných projektů a k ústavním proklamacím o právu kohokoli na cokoli. V tom je zdroj identifikace Francouzů se státem a z toho vyplývající zvýšené důvěry v jeho šlechetné úmysly a schopnosti. V tom se Francouzi zásadně odlišují od anglosaské, stále ještě existující skepse ke státu.

Druhým fenoménem je začarovaný kruh stagnace a nekončících nároků na stát, který ale není jen výsadou Francie. Není třeba připomínat, že od 70. let vykazují francouzská ekonomika stále slabší výsledky, stejně jako tomu je v Německu či Itálii. Nezaměstnanost se drží permanentně vysoko (z necelých 2 % v 60. letech se dostala na zhruba 8-10 % v posledních letech) a v některých obvodech dosahuje desítek procent. O dlouhodobé nezaměstnanosti a obzvláště vysoké nezaměstnanosti mezi mladými ani nemluvě. Vývoj přesně koresponduje s růstem přerozdělování a masivním znásobením regulací všeho druhu za posledních 35 let. Francouzská veřejnost stagnaci přirozeně

cítí, ale neustále se zmítá ve vlastních omylech. Za příčiny stagnace se stále dětinsky označuje globalizace, konkurence Číny či východní Evropy a nedostatek „správné politiky“ vzdělávání a vědy a výzkumu. Nikdo neřekne, že si na sebe levicově přesvědčení Francouzi sami ušili bič. Že reglementací všech a všeho postupně dusí jakoukoli lidskou aktivitu, která jako jediná může vytvářet bohatství. A kriticky k vlastnímu oboru musím dodat, že velký podíl na tom mají špatné proudy ekonomie, které se samy zmítají v omylech, a místo toho, aby politikům říkaly elementární poznatky ekonomické vědy o lidském jednání a lidské volbě, samy je utužují v nejrůznějších mýtech o prospěšnosti státních intervencí. Politik se státním intervencím nepostaví z definice nikdy, sociolog stěží, a neudělá-li to už ani ekonom, pak to už neudělá nikdo. Vězte, že na každých deset liberálních článků v České republice vyjde ve Francii tak jeden. Rozdíl zde skutečně je.

Francouzská stagnace způsobená socialismem jenom upevňuje sama sebe. Čím méně se může člověk skrze svobodné aktivity uživit sám, tím více rezignuje a hledá zdroje bohatství v podporách od státu a v dobývání renty. Ten tato volání uspokojuje, a to jak proklamovanou politikou práv a jistot pro všechny, tak méně viditelnou politikou rozdělování výhod nejrůznějším zájmovým skupinám. Přes úpadek hospodářství – a vlastně právě kvůli němu – tato filosofie vůbec neztrácí dech. Naopak. Ještě více se daní a ještě více se reguluje, aby bylo z čeho uplácet a krátkodobě umlčovat nejrůznější nespokojené společenské skupiny. Místo boje za vlastní svobodu se pak občan soustředí spíše na boj za „urvání si maxima“ z přerozdělovaného koláče na úkor jiných. A to Francouzi umějí lépe než jiní. Kultura stávek má totiž opět dodatečný společenský rozměr. Mezi Francouzi je běžný názor, že mít právo na stávku (navíc ze zákona proplácenou zaměstnavatelem) a často toto právo využívat je důkazem vyspělosti a funkčnosti jejich demokracie. Jsou skálopevně přesvědčeni, že institut stávek a vyjednávání zájmových skupin s vládou je nadřazenou formou demokracie a znakem dokonalé svobody projevu. Tím se stávka stává z čistě násilnické formy tlaku ušlechtilou kulturní tradicí. Jakákoli reforma, která se beztak ani za pravicových vlád téměř neobjevila, narazí na odpor všemožných odborů (nevyjímaje odbory studentské, v Česku téměř nemyslitelné), které jsou schopny zemi doslova paralyzovat. Nikdo přece nechce z přerozdělovaných peněz raději méně než více.

Dohromady tak oba fenomény pracují ve stejném směru. První fenomén – identifikace se státem – tvoří základ důvěry, že stát je všemocným řešitelem jakéhokoli problému a že život bez jeho přítomnosti je nepředstavitelný. Druhý fenomén – prohlubující se stagnace, kterou všichni cítí – pak nevede k přehodnocení postojů směrem k větší svobodě a k deregulaci, ale na-

opak k zesílenému tlaku na utržení si více od státu a ke kodifikaci nezadatelných „práv na blahobyt“.

Podobnost s pozdní fází komunismu?

Kdysi mne velmi zaujalo vyjádření jednoho českého ekonoma, že socialistická ekonomika v ČSSR „svou neefektivitou požírala sama sebe“. To je nesmírně přesné vyjádření nejenom pro to, co se dělo tehdy u nás a v celém východním bloku, ale i pro to, co se dnes děje v západní Evropě. Nedávně nepokoje, při kterých se hromadně podpalovala auta a budovy na francouzských předměstích, ukázaly, že zde bezpochyby existuje pnutí plynoucí z bezvýchodných osobních situací. Typickým představitelem těchto nepokojů byl mladý nezaměstnaný. Člověk, kterému dal stát vzdělání, člověk, kterému stát svojí politikou neumožňuje zaměstnat se, a člověk, kterého kvůli jeho chudobě stát „zachránil“ poskytnutím (státní) bytové jednotky v jedné čtvrti s dalšími takovými. Není pak divu, že v zemi existují de facto ghetta plná mladých frustrovaných nezaměstnaných, kterým nezbyvá nic jiného než chodit si pro sociální dávky a přivydělávat si kriminalitou. Pak už je jen otázka času, kdy ze zoufalství vypuknou nepokoje, ve kterých se po zásahu policie násilí jenom znásobuje. Systém, ve kterém stát monopolizuje vzdělávací systém a vzdělává samozřejmě špatně (čímž dopředu činí člověka nezaměstnatelným) a ve kterém dále tisícem a jednou regulací dusí jakékoli podnikání a svobodu vztahů mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, je novodobou variací plánované ekonomiky, která požírá sama sebe. Čím více plánuje a přerozděluje, tím hůře se jí vede a tím více musí opět přerozdělovat a dělat nejrůznější ad hoc plány, jak tu a onde záplatovat zoufalou situací.

Není to ale jenom nesmírná neefektivita státem ovládané ekonomiky, kde je vidět podobnost s bývalými plánovanými ekonomikami. Během svého pobytu jsem nabyt dojmu, že tolik proklamovaná síla a všemocnost státu je v jistém smyslu jenom Potěmkinova vesnice, nápadně podobná té, jež se ukázala na konci 80. let ve východním bloku. Francouzský stát je silný v tom smyslu, do jaké míry reguluje životy lidí. Je však slabý ve svých vlastních základech. O stagnaci a pnutí ví a bojí se odezvy, a tak uplácí nejrůznější skupiny obyvatel, jak to jenom jde. A uplácí je přesně tak, jak to uměl československý režim v době, kdy prvotní revoluční naštření vystřídala frustrace z ekonomické stagnace a nesvobody. Stát, který se zdál být tolik silným, se nakonec ukázal být naprosto slabým, když se ke konci 80. let zvedl pouhý náznak odporu. Dnešní Francie je stále relativně svobodná země, ale křehkost státní moci – zdánlivě silné – zde funguje velmi podobně. Jednou jsem s podivem pozoroval, jak policie u Eiffelovky obklopila a doprovázela nějaký zcela nevinný průvod asi deseti skotských muzikantů. Přišlo mi to zbytečné a směšné, ale

z pozice státu to byl výraz apriorního strachu z jakéhokoli shromažďování lidí, které mívá ve Francii někdy tak destruktivní projevy. Na druhou stranu, když při nepokojích na předměstích před dvěma roky hořely tisíce aut, stejný stát, jindy působící tak silně, najednou nebyl schopen situaci zvládnout, protože měl strach, že na konfrontaci s tolika lidmi už nestačí a že se celý zhroutí. Vzpomínka na rok 1968, kdy se celý systém vlády málem rozpadl, byla asi příliš silná. To je druhá strana mince zdánlivě silného státu. Tak dlouho se do všeho plete, až vyvolá odpor a ze strachu o vlastní existenci není schopen vykonat ani tu nezákladnější funkci – ochránit majetek před agresí.

S abstraktními symboly jednoty je to podobné. Francie je jediná velká země v euroatlantickém prostoru, která na každém, byť sebezbyčtější úředním papíře opakuje donekonečna národní heslo – ve Francii je to známé „Svoboda, rovnost, bratrství“. Jenže realita je úplně jiná. Toto heslo se opakuje tím více, čím méně ve skutečnosti platí. O individuální svobodě se hovořit nedá. O rovnosti také ne, protože systém výsad, výjimek, privilegií a nuceného přerozdělování nemá s rovností nic společného. A bratrství se rozhodně neprojevuje masivními násilnostmi, se kterými stát, jenž má chránit proti agresí, není schopen nic udělat. To je další výraz Potěmkinovy vesnice o soudržnosti.

Existuje vůle ke změně?

Že ve Francii něco zásadního nefunguje, je evidentní. Státní dirigismus způsobuje ekonomickou stagnaci a beznaděj značné části obyvatel, která se přelévá do společenských nepokojů a do projevů násilí. André Glucksmann, jeden z nejznámějších francouzských filosofů a intelektuálů, toto nedávno v českém časopise Babylon přiznal zcela otevřeně:

„Francie totiž uvnitř strádá ze dvou důvodů. Ze všech západoevropských zemí má největší nezaměstnanost a červená čísla ekonomického růstu blikají. To není otázka pěti let, jak říkají socialisti. To vše je tu třicet let a za tu dobu byli u vlády socialisti i pravice. (...) Nejde o pravicovou nebo levicovou politiku, ale o společnou politiku, která třeba v některých parížských čtvrtích způsobila čtyřicetiprocentní nezaměstnanost. To je strašně moc: mladí už viděli svého otce nezaměstnaného, staršího bratra nezaměstnaného, starší sestru taky bez práce a jsou úplně bez naděje. Jsou vykojení. Z toho jsou pak povstání – nesympatická, protože nihilistická. Zapalovat školy a autobusy s lidmi uvnitř je opravdu odporné. Dá se to různě vysvětlovat, ale je to velmi nebezpečné. Tohle je vážně velký problém. Třicet let francouzského modelu – to je katastrofa.“

Alarmující je to, že takto trefně pojmenovává situaci i Glucksmann, bývalý

prominentní komunista a maoista. Už asi nelze mít zavřené oči. Jedno je zde však nesporně důležité: nejde o důsledek levicových vlád, jde o důsledek levicových i pravicových vlád. Pravice se od 70. let levici velmi přiblížila a v realitě s ní na současném stavu velmi intenzivně spolupracovala. Málokdo si uvědomuje, že ve Francii již 5 let trvá naprosto bezprecedentní období, kdy je u moci „pravcový“ prezident a „pravcová“ vláda s pohodlnou většinou v parlamentu. Francouzská levice je již řadu let v krizi (jak socialisté, tak komunisté) a není lepší příležitosti začít měnit systém a úlohu státu než nyní. Přesto se nic za těchto 5 let nezměnilo. Francouzská pravice totiž ani nechce, aby se měnilo, protože se ve skutečnosti od levice tolik neliší. Mezi prezidentskými kandidáty Sarkozyem a Royalovou nebyl rozdíl „liberalismus versus socialismus“, ale spíše „udržování dnešního stavu s kosmetickými změnami versus ještě o něco více socialismu“.

Tento stav jenom odráží intelektuální klima, ve kterém liberalismus zastává mizivou pozici. Společenská vědci, kteří by měli podrobovat státní intervencionismus kritice, zcela selhávají, protože v něj sami věří. F. A. von Hayek kdysi napsal, intelektuálové skutečně mají obrovský vliv

a že jim politici naslouchají. To se ve Francii doslova a dopísmene potvrzuje. V denících a odborném tisku se neřeší otázka, zda mají vlády vůbec řídit ekonomiku, přerozdělovat a „napravovat“ trhy, ale jenom jak to mají nejlépe dělat a kde mají nová pole působnosti.

Závěrem

Cílem tohoto textu bylo na základě osobní zkušenosti varovat před kolektivistickými idejemi a před důsledky pomýlených směrů společenských věd. Francie je příkladem země, kde se krůček po krůčku přesvědčení o blahodárnosti státu nedopracovalo k žádné „sociální kohezi“, jak se tak módně ve společenských vědách říká, ale k přesnému opaku. Francie dokazuje, že má-li vůbec cosi jako sociální koheze smysluplnou definici (řekněme alespoň neagresivitu obyvatel k sobě navzájem), pak stát je tím nejlepším nástrojem, jak ji zničit. Cesta ven z bludného kruhu stagnace a frustrace nebude existovat do té doby, dokud intelektuální klima nepřipustí alternativu, že strůjcem problémů není ani „inherentně nestabilní“ tržní ekonomika, ani konkurence z východu a ani nedostatečná péče státu o některé oblasti, ale právě a jenom intervence státu do všeho, co se hýbe. Váha tak leží zejména na společenských vědách.

Podobné rysy mezi soudobou Francií a socialistickým Československem jsou podle mého názoru nenáhodné a zcela logické. Vyplývají z míry zapojení státu do společnosti. Přestože je realita obou těchto systémů – jednoho žijícího a druhého historického – stále našťástí velmi vzdálená, je třeba nezavírat před podobnostmi oči a brát je jako varování.

Po devíti měsících jsem si z Francie odvezl v naprosté většině skvělé zážitky a poznal její obrovské kvality, krásu a šarm, který opravdu není jenom frází. Proto bych byl nerad, kdyby tento text vyzněl jako výraz mého odporu k této zemi. Právě naopak: stráví-li někde člověk téměř rok života, vezme místo za své a už není lhostejný, jako může být cizinec či turista. A proto ho také tíží, když vidí, jak se může společnost skrze sérii omylů dopracovat ke zklamání a stagnaci. Rád bych se jednou vrátil a viděl, že se z mnohých těchto omylů již vyléčila a že její slavné tříslavné heslo, zejména pak Svoboda, získalo na skutečné náplni. ■

Autor je studentem ekonomie na FSV UK v Praze, ve školním roce 2006/2007 na Université Paris 1 Panthéon Sorbonne (pavel_ryska@volny.cz)

Boj proti globálnímu oteplování: Lekce z poslanceké ekonomie

(pokračování ze strany 1)

Potřebu novely poslanci odůvodňují kupříkladu „naší globální zodpovědností“ a také tím, že se stát může na mezinárodním poli blýsknout a ukázat, že následuje ctihodného příkladu britských politiků. Ponechme stranou, že sám britský návrh ke svému vlastnímu odůvodnění sedmatřicetkrát cituje jinak zdiskreditovanou Sternovu zprávu, a podívejme se na argumentaci, s jakou přicházejí poslanci v této zemi.

Navrhovatelé vědí, že v důvodové zprávě k zákonu by asi mělo být cosi, co připomíná zhodnocení dopadů návrhu na hospodářství, a tak když dojde na podnikatelské prostředí, píšou, že zde bude dopad „pozitivní, protože podpoří rozvoj nových, moderních a velice perspektivních oblastí podnikání, které budou mít velmi dobré exportní možnosti“.

Poslanci ve svém názoru nejsou ojedinelí, nejen oni se domnívají, že technologický rozvoj lze nadekretovat shora. Jde ovšem o brilantní ukázkou technokratického a plánovačského myšlení – napíšeme do zákona „Budíž zítřka déšť!“ a druhý den se naše zrak budou upírat k nebesům v očekávání průtrže mračen.

Samozřejmě navrhovatelé neopomněli zdůraznit, že „návrh bude mít kladné dopady i v sociální oblasti, protože přispěje k vytváření značného počtu nových pra-

covních míst.“ Důvodem je prokázaná skutečnost, že například „využívání obnovitelných zdrojů energie vytváří nová pracovní místa, zejména na venkově.“

Je-li to ale tak jednoduché, jak píšou, a snížení emisí skleníkových plynů přinese všeobecný blahobyt, pracovní místa a čisté technologie, proč se takhle omezovat a nevyužít skvělou příležitost? Proč nesnížit emise skleníkových plynů rovnou o 90 % do roku 2050 nebo rovnou o 100 % do příštího roku?

V důvodové zprávě se de facto říká, že zde existují perspektivní příležitosti v podnikání, kterých nikdo nevyužívá. Tím, že pak zakážeme podnikat v jednom odvětví (navrhované snížení emisí znamená, že někteří výrobci prostě vyrábět nebudou), zapříčiníme přesun kapitálu do odvětví jiných, údajně perspektivních. Dává něco takového ale vůbec smysl? Jsou-li někde nevyužitá podnikatelská příležitosti, možnosti, jak vydělat, proč si jich podnikatelé (kteří na takové věci mají nos a pokud by příležitost objevili, neskutečně by zbohatli) nevíšají, proč je nevidí? Není to náhodou proto, že ony skvělé oblasti podnikání s dobrými exportními možnostmi tak skvělými vůbec nejsou? Že investovat do zelených technologií je zatím tak drahé, že normálně uvažující investor tyto oblasti obchází ob-
loukem?

Zákonodárci ve svém sedmiřádkovém (!) ekonomickém odůvodnění svého návrhu tak zacházejí daleko i za soudobý hlavní proud debat o globálním oteplování. Zatímco již zmíněná Sternova zpráva (jakkoli jejím závěrům nevěří mnoho špičkových ekonomů) sledává snižování emisí CO₂ jako ekonomicky nákladný (ale nutný) krok, čeští zákonodárci vidí v boji s globálním oteplováním ekonomicky rozmach. Snad jedinou obětí je podle nich státní pokladna a veřejné rozpočty. Vysvětlím je, že „opatření ke snižování emisí skleníkových plynů budou zřejmě muset být částečně podporována z prostředků veřejných rozpočtů“.

Pokud politici svými iracionálními politikami světové hospodářství v blízké době nezlikvidují, můžeme předpokládat růst světového bohatství, technologický pokrok a lepší životní prostředí. Chceme-li žít ve světě s lepším životním prostředím, lidstvu musí být umožněno bohatnout. Tím, že svět o bohatství nejprve připravíme, a pak budeme doufat v zázrak moderních technologií, životnímu prostředí nepomůžeme. Nebude totiž, kde ony technologie vzít. Bylo by hezké, kdyby si to v poslanceké sněmovně uvědomili. ■

Autor je výzkumným pracovníkem Liberálního institutu (martin.fronek@libinst.cz)

Jak neřešit nekvalitní známky kvality

Jiří Schwarz jr.

Není tomu tak dávno, co na stránkách Mladé fronty DNES proběhla diskuse o tom, že ne vždy jsou známky kvality skutečně potvrzením o vysoké kvalitě zboží. Každý výrobce si prý může vytvořit či koupit jakoukoliv známku kvality, což je podle hygieniků a organizací na ochranu spotřebitelů špatně. Podle mluvčí jedné takové organizace značky o kvalitě nic nevyprávějí, údajně jde jen o byznys. A navrhované řešení? Omezit jejich počet, zregulovat, zpřísnit! Nejlépe pak pomocí směrnic EU, aby nebyly možné lokální výjimky.

Tento krok však nepovede k tomu, co je jeho zamýšleným cílem – k zvýšení spolehlivosti známek kvality. Nesmíme totiž zapomenout, že i politici jsou jen lidé. A každý člověk je od přírody obdařen touhou vylepšovat svůj vlastní život. Není to bohužel, spíše bohudík. Kdyby tomu tak nebylo, stále bychom ještě žili v jeskyních a každý den bojovali o své hole přežití. Tuto skutečnost však musíme brát v potaz i při přemýšlení o politickém řešení tržních selhání, ať už si pod tímto termínem představíme cokoliv. Existují totiž tři způsoby získání výhody nad konkurencí: 1. poskytovat lepší služby, 2. použít násilí, nebo 3. využít k vytvoření převahy nad konkurentem politický proces a stát.

První způsob využijí ti schopní. Ti, kteří mají co nabídnout, investují do výzkumu a vývoje a fungují efektivně. Použití násilí není v dnešní době příliš rozšířené – je to velice nákladné a značně riskantní. Naproti tomu třetí způsob, tedy využití státu, je dnes stále oblíbenější. Důvodem je, že pro dosažení úspěchu touto cestou nemusíte být ti nejlepší a nejschopnější výrobci, ani nemusíte zaměstnávat armádu ostrých hochů a pohybovat se za hranou zákona. Stačí, když máte dostatek peněz či schopností k přesvědčení pár klíčových politiků a úředníků, že zrovna ten váš návrh je pro všechny nejlepší. Získáte-li daného představitele státu nebo EU na svou stranu, padají veškeré další náklady na hlavy daňových poplatníků a vašich méně politicky schopných konkurentů.

Spojme nyní politické aktivity konkurentů, kteří na trhu neuspěli, s návrhem dát politikům do rukou pravomoc rozhodovat, jaké známky kvality budou existovat. Nedovolil bych si samozřejmě tvrdit, že všichni politikové a byrokrati budou dělat zásadně jen to, co jim zvýší zůstatek jejich osobních účtů. Již zmíněnou touhu člověka po vylepšení vlastního života je však velmi obtížné potlačit. Lobbvání si navíc nesmíme představovat tak, že někdo přijde s obálkou plnou bankovek, kterou bude v kavárně pod stolem nenápadně předávat právě svačičímu úředníkovi. Za byrokratem, jenž bude rozhodovat o udělení možností stvořit novou známku kvality, budou chodit zástupci všech mož-

ných zájemců. A každý ho bude u dobré večeře o mnoha chodech přesvědčovat o přednostech právě té jeho známky kvality. Dopadne to tak, že úředník nakonec některou vybere, čímž jejímu autorovi a provozovateli udělí státem chráněné privilegium. Samozřejmě na úkor spotřebitelů a všech ostatních zájemců, kteří takovou možnost nedostanou. Třeba i proto, že zvolili špatnou restauraci.

Co kdybychom raději nechali nadále fungovat konkurenci a do trhu se známkami kvality nezasahovali? Jistě, existuje řada naprosto zbytečných značek, které o kvalitě zhora nic nevyprávějí. Ale právě onen s opovržením zmiňovaný byznys už teď zajišťuje, že si některé ze známek kvality pomalu budují reputaci. Každé zaškobrtnutí totiž spotřebitelé trestají přechodem ke konkurenci, tedy nakupováním výrobků opatřených jinou známkou kvality. Tím jsou nedbalí poskytovatelé značek kvality trestáni a trati i finančně. Který výrobce by měl zájem o známku, o níž se ví, že není měřítkem kvality?

Praktickou funkčnost těchto procesů ukázal právě test MF DNES, který rozpoutal i zmíněnou diskusi na stránkách toho deníku. V něm se ukázalo, že jogurty Dobrá máma, které se honosí doporučením České pediatrické společnosti, ve skutečnosti nejsou z důvodu vysokého obsahu tuku a cukru pro děti příliš vhodné. Česká pediatrická společnost se proti tomuto zjištění ohradila s tím, že test v MF DNES byl zaměřen na hubnutí, nikoliv na dětskou stravu. Zřejmě si tak své jméno obhájila.

Na tomto příkladu je hezky vidět, jak většina regulací „v zájmu lidu“ vzniká. Nejdříve tak nějak předpokládáme, že vše funguje, jak má. Potom si někdo, nejčastěji specializovaná soukromá organizace provozovaná s cílem vydělat všimne problému a upozorní na něj. Mohli bychom říct, že si sám trh povšimne „tržního selhání“ a prostřednictvím nástrojů jako konkurence a reputace zahájí proces jeho odstranění. V tentýž okamžik však existenci „tržního selhání“ zaznamenají politické a zcela logicky využijí mediální pozornosti a začnou ve světlech reflektorů daný problém řešit politicky, přičemž zcela ignorují, že to vlastně není potřeba – trh už vše řeší sám.

Naprosté odstranění rizika samozřejmě nezajistí ani politikové, ani trh. Na trhu však alespoň existují správné motivace, takže volná konkurence povede k výběru několika opravdu důvěryhodných známek kvality. Nebo budeme věřit politikům a úředníkům, že ty správné známky kvality vyberou za nás? ■

Autor je vedoucí Centra pro studium ekonomické svobody Liberálního institutu (schwarzjr@libinst.cz)

ZAUJAL VÁS ČASOPIS TERRA LIBERA?

Rádi byste jej dostávali pravidelně každý měsíc?

K tomu stačí si pouze zajistit členství v

Klubu přátel liberálních myšlenek

které skýtá i další výhody.

Tento klub vám nabízí tři typy členství:

Bronzové členství

Ize na jeden rok získat poskytnutím daru ve výši minimálně
500 Kč

ve prospěch LI. Bronzoví členové získají zaslání TERRA LIBERA v elektronické podobě a slevu 20 % na veškeré publikace a reklamní předměty LI.

Stříbrné členství

Ize na jeden rok získat poskytnutím daru ve výši minimálně
1000 Kč

ve prospěch LI. Stříbrní členové získají zaslání měsíčníku TERRA LIBERA v tištěné podobě a slevu 30 % na veškeré publikace a reklamní předměty LI.

Zlaté členství

Ize na jeden rok získat poskytnutím daru ve výši minimálně
10000 Kč

ve prospěch LI. Zlatí členové získají zaslání měsíčníku TERRA LIBERA v tištěné podobě, slevu 30 % na reklamní předměty LI, veškeré publikace LI zdarma a VIP místa na akcích pořádaných LI.

A jak se stát členem

Klubu přátel liberálních myšlenek?

K registraci stačí vyplnit registrační formulář na stránkách www.libinst.cz, zaslat jej buď na adresu lipka@libinst.cz, nebo doručit (osobně či poštou) do sídla LI, a poukázat zvolenou částku na účet LI (do zprávy pro příjemce prosím uveďte „DAR“ a své celé jméno), případně ji složit hotově na místě. V případě daru převyšujícího 1000 Kč je možné částku odečíst od základu daně z příjmu (více informací na stránkách LI).

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

On-line archív
TERRA LIBERA
z let 2000 - 2006
dostupný na stránkách

www.libinst.cz